

บทที่ 2

ทฤษฎีและโครงสร้างภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา

เนื่องจากรัฐบาลมีหน้าที่เกี่ยวกับการบริหารกิจการด้านต่าง ๆ ของประเทศมากมาย ดังนั้นการทำหน้าที่ดังกล่าวในแต่ละปี ย่อมมีรายจ่ายเป็นจำนวนมาก รัฐบาลจึงต้องมีรายได้ ซึ่งโดยหลักแล้ว รายได้ของรัฐบาลจะได้มาจากประชาชน กล่าวคือเป็นการโยกย้ายทรัพยากรบางส่วนจากภาคเอกชนมาสู่ภาครัฐ ซึ่งได้จัดหมวดหมู่รายได้ของรัฐ แบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ¹

1. รายได้ที่เป็นภาษีอากร (Tax Revenue)
2. รายได้และรายรับที่ไม่มีใช้ภาษีอากร (Nontax Revenue)

รายได้หลักที่สำคัญที่สุดของรัฐบาล คือ รายได้จากการจัดเก็บภาษีอากรต่าง ๆ ในแต่ละปี โดยที่ภาษีอากร คือ เงินที่รัฐเรียกเก็บจากประชาชน โดยการบัญญัติกฎหมายให้เป็นหน้าที่ของประชาชน เพื่อเป็นรายได้ของรัฐในการนำไปใช้จ่ายบริหารประเทศ โดยไม่จำเป็นต้องให้ประโยชน์ตอบแทนแก่ผู้เสียภาษีอากรโดยตรง

ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา เป็นภาษีทางตรง ใช้เงินได้เป็นฐานภาษี เนื่องจากเงินได้เป็นดัชนีวัดความสามารถในการเสียภาษีที่ดีที่สุด เพราะเจ้าของเงินได้ย่อมมีอำนาจทางการเงินได้ของตนเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพยากรทางเศรษฐกิจ ไม่ว่าจะได้มากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับระดับของเงินได้ หากมีเงินได้มาก ก็ย่อมครอบครองทรัพยากรทางเศรษฐกิจมาก และได้ประโยชน์จากการใช้สอยเศรษฐกิจมาก ในทางกลับกัน หากมีเงินได้น้อย ก็ย่อมได้ประโยชน์จากการใช้สอยทรัพยากรทางเศรษฐกิจน้อยและโดยที่หลักการจัดเก็บภาษีมุ่งหมายที่จะจัดเก็บภาษีตามหลักความสามารถในการเสียภาษีแล้ว ยังมุ่งที่จะโยกย้ายอำนาจครอบครองทรัพยากรทางเศรษฐกิจของเอกชนไปสู่การครอบครองโดยรัฐบาล เพื่อที่รัฐบาลสามารถใช้ทรัพยากรเหล่านั้น เป็นเครื่องมือในการให้บริการสาธารณะแก่ประชาชน ดังนั้นการจัดเก็บภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาโดยใช้เงินได้เป็นฐานภาษี จึงสอดคล้องกับทฤษฎีภาษีอากร

เมื่อการจัดเก็บภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาเป็นการโยกย้ายทรัพยากรทางเศรษฐกิจจากภาคเอกชนมาสู่ภาครัฐบาล เพื่อนำมาเป็นรายได้ของรัฐบาลในการบริหารประเทศแล้ว ยังเป็นเครื่องมือในการที่รัฐใช้เป็นเครื่องมือดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจ การจัดเก็บภาษีอากรจึงมีความเกี่ยวพันทางด้านเศรษฐกิจของประเทศทุก ๆ ด้านเป็นอันมาก เช่น ปัญหาภาวะเงินเฟ้อ การกระจายรายได้ของประชาชน ดังนั้นการที่รัฐจัดเก็บภาษีอากรจากประชาชน เพื่อให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมมากที่สุด เพื่อให้บรรลุผลถึง

¹ เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม, การคลังว่าด้วยการจัดสรรและการกระจาย พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541) , หน้า 101.

วัตถุประสงค์ในการจัดเก็บภาษีอากร รัฐจึงต้องนำทฤษฎีภาษีอากรมาเป็นหลักเกณฑ์ในการจัดเก็บภาษี ซึ่งในบทนี้ผู้เขียนจะกล่าวถึงทฤษฎีภาษีอากรบางทฤษฎีที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์ปัญหาการเสียภาษีเงินได้ของคู่สมรส ทฤษฎีภาษีอากรที่รัฐควรนำมาพิจารณาในการจัดเก็บภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา มีดังนี้

2.1. ทฤษฎีภาษีอากร

2.1.1 หลักความเป็นธรรม (Equity)

ความยุติธรรมในการจัดเก็บภาษีเป็นหัวใจของระบบภาษีอากรที่ดี คือต้องมีความเป็นธรรมในระหว่างผู้เสียภาษีด้วยกัน และระหว่างรัฐกับผู้เสียภาษี ถ้าหากจัดเก็บภาษีอากรโดยปราศจากความเป็นธรรมแล้ว ความยินยอมเสียภาษีโดยความสมัครใจ (Voluntary Compliance) ก็เป็นไปได้ยาก ก่อให้เกิดการหลบหลีกภาษี (tax evasion) จากประชาชน และช่วยลดความขัดแย้งในสังคมด้วย² จึงยอมรับโครงสร้างอัตราภาษีก้าวหน้าแทนอัตราภาษีคงที่ และนำหลักการยกเว้นภาษี การหักลดหย่อน และฐานะสภาพแวดล้อมของบุคคลมาพิจารณาในการคำนวณภาษีอากร เพื่อให้เกิดความเป็นธรรม

แนวความคิดเกี่ยวกับความเป็นธรรมทางภาษีอากรมีรากฐานในทางทฤษฎีมาจากหลักความเป็นธรรมสัมบูรณ์ (principle of absolute equity) และหลักความเป็นธรรมสัมพัทธ์ (principle of relative equity)³

2.1.1.1 หลักความเป็นธรรมสัมบูรณ์ (Principle of Absolute Equity)

ตามหลักนี้ ระบบภาษีอากรที่ถือว่าเป็นธรรมตามหลักความเป็นธรรมสัมบูรณ์ จะต้องเป็นระบบภาษีอากรที่ผู้เสียภาษีอากรทุกคนต้องเสียภาษีอากรคนละเท่า ๆ กัน ถ้าหากการเก็บภาษีอากรมุ่งที่จะใช้เป็นรายจ่ายของรัฐบาลทั้งหมด จำนวนภาษีอากรที่ผู้เสียภาษีแต่ละคนจะต้องเสีย จะเท่ากับรายจ่ายทั้งหมดของรัฐบาลหารด้วยจำนวนผู้เสียภาษี

หลักความเป็นธรรมสัมบูรณ์มีรากฐานมาจากแนวคิดที่ว่า ภาระค่าใช้จ่ายของรัฐบาลนั้น ควรกระจายไปยังประชาชนหรือผู้เสียภาษีทุกคนในจำนวนที่เท่ากัน ซึ่งการเก็บภาษีอากรตามหลักนี้มีข้อบกพร่อง 3 ประการ คือ

² รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, ทฤษฎีภาษีอากร (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2516), หน้า 41.

³ ศุภรัตน์ วัฒนกุล, กฎหมายภาษีอากร 1 (กรุงเทพมหานคร : หสน. สามเจริญพานิช, 2531), หน้า 72.

1.) การเก็บภาษีอากรตามหลักนี้ มิได้คำนึงถึงความสามารถในการชำระภาษีอากรของผู้เสียภาษี ซึ่งผู้เสียภาษีแต่ละคนมีความสามารถในการชำระภาษีอากรไม่เท่ากันทุกคน ผู้ที่มีรายได้สูงย่อมมีความสามารถในการชำระภาษีอากรสูงกว่าผู้ที่มีรายได้ต่ำ

2.) ทำให้ภาษีอากรที่ผู้เสียภาษีแต่ละคนต้องชำระมีมูลค่าสูงกว่าเงินรายได้ของผู้เสียภาษีบางคน เพราะใช้การถัวเฉลี่ยภาษีอากรที่ทำให้ผู้เสียภาษีชำระภาษีอากรในจำนวนที่เท่ากัน และอาจทำให้ผู้เสียภาษีมีรายได้ต่ำมาก ๆ ไม่มีเงินพอจะเสียภาษี

3.) การกำหนดให้ผู้เสียภาษีชำระภาษีอากรเท่ากันทุก ๆ คน มีผลทำให้ภาระภาษีของผู้มีรายได้ต่ำสูงกว่าภาระภาษีของผู้มีรายได้สูง

หลักความเป็นธรรมสัมบูรณ์ สามารถนำไปใช้ได้ต่อเมื่อผู้เสียภาษีทุกคนในประเทศมีฐานะทางเศรษฐกิจเหมือนกัน และรู้จำนวนผู้เสียภาษีที่แน่นอน ดังนั้นการจัดเก็บภาษีตามหลักนี้ จึงมีข้อบกพร่องดังที่กล่าวข้างต้น ทำให้ไม่สามารถใช้ได้ทางปฏิบัติ ก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมในสังคม และเสื่อมความนิยมไปในที่สุด ก่อให้เกิดหลักความเป็นธรรมสัมพัทธ์ขึ้นแทน ⁴

2.1.1.2. หลักความเป็นธรรมสัมพัทธ์ (Principle of Relative Equity)

ด้วยเหตุผลที่หลักความเป็นธรรมสัมบูรณ์ไม่สามารถใช้ได้ทางปฏิบัติ จึงมีความจำเป็นต้องพิจารณาหลักการอื่นที่สร้างความเป็นธรรมให้แก่ผู้เสียภาษีมากที่สุด ซึ่งก็คือหลักความเป็นธรรมสัมพัทธ์

ความเป็นธรรมทางภาษีอากรตามหลักนี้มิได้พิจารณาผู้เสียภาษีชำระภาษีอากรให้กับรัฐเท่ากันหรือไม่ แต่พิจารณาประเด็นเปรียบเทียบระหว่าง จำนวนภาษีที่ชำระกับประโยชน์ที่ได้รับจากรัฐหรือเปรียบเทียบระหว่างจำนวนภาษีที่ชำระกับความสามารถในการเสียภาษีของผู้เสียภาษีแต่ละคนดังนั้นการจัดเก็บภาษีตามหลักความเป็นธรรมสัมพัทธ์ จึงแบ่งเป็น 2 หลักย่อย ดังนี้ ⁵

ก. หลักผลประโยชน์ (Benefit Principle)

การจัดเก็บภาษีตามหลักผลประโยชน์มีรากฐานมาจากแนวความคิดว่า ผู้ได้รับผลประโยชน์จากสินค้าหรือบริการใด ๆ ของรัฐ จะต้องเสียภาษีอากรเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายของรัฐที่

⁴ เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสวีธรรม, การคลังว่าด้วยการจัดสรรและการกระจาย , หน้า 127.

⁵ เรื่องเดียวกัน.

จะผลิตสินค้าหรือบริการต่าง ๆ ตามสัดส่วนของประโยชน์ที่ตนได้รับ ยิ่งได้รับประโยชน์จากสินค้าหรือบริการจากรัฐมากเท่าใด ก็ต้องชำระภาษีมากขึ้นเป็นสัดส่วนด้วย ดังนั้นผู้บริโภคที่ต้องการอรรถประโยชน์จากการบริโภคสินค้าและบริการที่ผลิตโดยรัฐบาล จะต้องจ่ายค่าสินค้าและบริการในรูปภาษีอากร ซึ่งเป็นไปโดยความสมัครใจของผู้เสียภาษี

การเก็บภาษีตามหลักผลประโยชน์ มีทั้งข้อดีและข้อเสีย ดังนี้

ข้อดี

1. จำนวนภาษีที่รัฐบาลจัดเก็บจากประชาชนจะสัมพันธ์กันโดยตรงกับการใช้จ่ายของรัฐบาลในการผลิตสินค้าและบริการ
2. ประชาชนเสียภาษีอากรด้วยความสมัครใจ โดยประชาชนเสียภาษีเพื่อแลกเปลี่ยนกับสินค้าและบริการของรัฐ
3. การเก็บภาษีตามหลักนี้ถือว่า เป็นการใช้กลไกของราคาหรือกลไกของตลาดในการจัดสรรบริการสาธารณะ ซึ่งจะช่วยให้การจัดสรรการใช้ทรัพยากรของสังคมนั้นเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ
4. วิธีการจัดเก็บภาษีจากผู้ที่ได้รับผลประโยชน์โดยตรงจากบริการของรัฐในกรณีนี้อาจจะจัดเก็บตามต้นทุนของสินค้าหรือบริการ หรืออาจจะเก็บตามมูลค่าของสินค้าหรือบริการนั้นก็ได้ ซึ่งจะมีผลต่อรายได้ของรัฐ⁶

ข้อเสีย

1. การเก็บภาษีตามหลักผลประโยชน์จะใช้ได้ต่อเมื่อ สามารถวัดผลประโยชน์ที่ผู้เสียภาษีแต่ละคนได้รับโดยแจ้งชัด อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติแล้ว ไม่สามารถวัดผลประโยชน์ที่ประชาชนแต่ละคนได้รับจากบริการของรัฐโดยแจ้งชัด ตัวอย่างเช่น การไม่สามารถวัดได้ว่าประชาชนแต่ละคนได้รับผลประโยชน์จากบริการป้องกันประเทศเป็นจำนวนเท่าใด เนื่องจากไม่อาจกำหนดมูลค่าของประโยชน์ที่แต่ละคนได้รับได้
2. แม้สินค้าหรือบริการสาธารณะบางอย่างอาจวัดมูลค่าของประโยชน์ที่ประชาชนแต่ละคนได้รับได้ แต่ก็มีปัญหาที่ต้องพิจารณาว่า ควรจะเก็บภาษีตามหลักผลประโยชน์หรือไม่ เพราะประโยชน์ดังกล่าวเป็นประโยชน์ทางสังคม เช่น การเก็บค่าบำรุงการศึกษาที่รัฐจัดสรรให้เต็มตามค่าใช้จ่ายของรัฐ อาจทำให้คนยากจนไม่มีโอกาสได้รับการศึกษาก็ได้ ซึ่งก่อให้เกิดผลเสียต่อสังคม หรือผู้รับบริการนั้นอาจจะไม่อยู่ในฐานะที่จะเสียภาษีก็ได้ เช่น คนไข้วัยหนักมาก

⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 127-128.

ซึ่งมีความจำเป็นต้องเสียค่าใช้จ่ายในการรักษาเป็นจำนวนมาก แต่ผู้ป่วยไม่มีเงินที่จะเสียค่ารักษาพยาบาล⁷

ด้วยข้อบกพร่องดังกล่าว จึงทำให้การนำหลักผลประโยชน์มาใช้ในการจัดเก็บภาษีนั้นมีขอบเขตที่จำกัดมาก

ข. หลักความสามารถในการเสียภาษี (Ability-to-pay Principle)

จากการใช้หลักผลประโยชน์ในการจัดเก็บภาษีเป็นไปอย่างมีขอบเขตที่จำกัด ดังนั้นหลักความเป็นธรรมในการเก็บภาษี จึงต้องมาพิจารณาเก็บภาษีตามหลักความสามารถในการเสียภาษีของผู้เสียภาษีแต่ละคน

การจัดเก็บภาษีตามหลักความสามารถในการเสียภาษี จะใช้ความสามารถในการเสียภาษีของบุคคล ซึ่งอาจวัดได้จาก รายได้ หรือ การใช้จ่าย หรือทรัพย์สินของแต่ละบุคคล เป็นเกณฑ์กำหนดจำนวนภาษีอากรที่ต้องชำระ โดยที่เงินได้เป็นดัชนีวัดความสามารถในการเสียภาษีที่ดีที่สุด เนื่องจากสะท้อนถึงระดับอำนาจที่จะได้ทรัพยากรทางเศรษฐกิจมาครอบครองเพื่ออุปโภคบริโภค และเพื่อการอื่น หากผู้ที่มีความสามารถในการเสียภาษีมากก็ต้องเสียภาษีให้กับรัฐมาก ผู้ที่มีความสามารถในการเสียภาษีให้กับรัฐน้อยก็เสียภาษีให้กับรัฐน้อย ซึ่งเป็นไปตามความสามารถในการเสียภาษีของแต่ละบุคคล

เนื่องจากการเสียภาษีอากร คือ การเสียสละความพึงพอใจหรืออรรถประโยชน์ (Utility) ของผู้เสียภาษี ดังนั้นหลักความสามารถในการเสียภาษีจะเกี่ยวโยงทฤษฎีการเสียสละเท่ากัน (Equal Sacrifice Theory) ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ทฤษฎี คือ

1.) ทฤษฎีการเสียสละสัมบูรณ์เท่ากัน (Equal Absolute Sacrifice Theory)

ตามทฤษฎีนี้ กำหนดให้ผู้เสียภาษีทุกคนเสียสละอรรถประโยชน์เป็นจำนวนที่เท่ากัน สมมติว่าสามารถวัดการเสียสละอรรถประโยชน์ออกเป็นหน่วยได้ ผู้เสียภาษีทุกคนจะเสียสละอรรถประโยชน์เท่ากัน เช่น คนละ 10 หน่วย โดยไม่คำนึงถึงฐานะทางเศรษฐกิจของผู้เสียภาษีแต่ละคน ดังนั้นการจัดเก็บภาษีที่จะทำให้ผู้เสียภาษีแต่ละรายเสียสละอรรถประโยชน์ในจำนวนเท่า ๆ กันนั้น จึงต้องจัดเก็บภาษีจากผู้ที่มีรายได้สูงเป็นจำนวนมากกว่าผู้ที่มีรายได้ต่ำกว่า⁸

2.) ทฤษฎีการเสียสละตามสัดส่วนเท่ากัน (Equal Proportional Sacrifice Theory)

⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 128.

⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 129.

ตามทฤษฎีนี้ กำหนดให้ผู้เสียภาษีทุกคนจะต้องเสียสละอรรถประโยชน์ที่ตนมีอยู่ในสัดส่วนเดียวกันทั้งหมด กล่าวคือ ผู้เสียภาษีทุกคนจะต้องเสียสละอรรถประโยชน์เมื่อเทียบกับอรรถประโยชน์รวมของแต่ละคนเป็นสัดส่วนที่เท่ากัน ดังนั้นผู้ที่มีรายได้สูงกว่าจะต้องเสียภาษีมากกว่าผู้ที่มีรายได้ต่ำกว่า และต้องเสียภาษีมากกว่าทฤษฎีการเสียสละสัมบูรณ์เท่ากัน

3.) ทฤษฎีการเสียสละส่วนเพิ่มเท่ากัน (Equal Marginal Sacrifice Theory)

ตามทฤษฎีนี้ ผู้เสียภาษีทุกคนจะเสียสละอรรถประโยชน์ที่ตนมีอยู่จนกระทั่งอรรถประโยชน์ส่วนเพิ่ม หรืออรรถประโยชน์หน่วยท้ายของผู้เสียภาษีแต่ละคนลดลงเหลือเท่ากัน ดังนั้นการจัดเก็บภาษีตามทฤษฎีนี้ จึงเป็นการเก็บภาษีที่มีอัตราก้าวหน้ามากกว่า 2 ทฤษฎีแรก

การจัดเก็บภาษีตามหลักความสามารถในการเสียภาษีโดยอาศัยทฤษฎีการเสียสละเท่ากันทั้ง 3 ทฤษฎีดังกล่าว ก่อให้เกิดความเป็นธรรมของภาษี ซึ่งจำแนกได้เป็น 2 กรณีคือ

ก. ความเป็นธรรมในแนวนอน (Horizontal Equity) เป็นการจัดเก็บภาษีบุคคลที่อยู่ในภาวะแวดล้อมเหมือนกัน เป็นจำนวนเท่ากัน จึงขึ้นอยู่กับภาวะที่กำหนด ดังนั้นคนที่มีฐานะเท่าเทียมกัน ควรได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน กล่าวคือ ผู้ที่มีความสามารถในการเสียภาษีเท่ากัน จะต้องเสียภาษีเท่ากัน หากใช้ความสามารถในการเสียภาษีและยึดเงินได้เป็นดัชนีแล้ว ตามหลักความเป็นธรรมนี้ บุคคลที่มีรายได้เท่ากัน จะต้องเสียภาษีเท่ากัน โดยไม่คำนึงถึงฐานะทางครอบครัวของผู้เสียภาษี⁹

ข. ความเป็นธรรมในแนวตั้ง (Vertical Equity) เป็นการจัดเก็บภาษีในระดับที่ต่างกันสำหรับบุคคลที่มีความสามารถในการเสียภาษีหรืออยู่ในสภาวะการเสียภาษีต่างกัน (taxing circumstance) จะเสียภาษีในระดับที่แตกต่างกัน ความเป็นธรรมในแนวตั้งนี้เป็นหลักที่กลับกับหลักความเป็นธรรมในแนวนอน¹⁰

การพิจารณาถึงสภาวะการเสียภาษีที่แตกต่างกันนั้น หากหลักเกณฑ์ที่แน่นอนมาวัดได้ยาก แต่โดยทั่วไปแล้วมักจะคำนึงถึงแนวทางการกระจายรายได้ หรือการสร้างความเป็นธรรมในสังคม เป็นหลักเกณฑ์ในการพิจารณาว่าสภาวะการเสียภาษีที่แตกต่างกัน ปัญหาสำคัญอยู่ตรงที่ จำนวนภาษีอากรที่ควรเสียแตกต่างกันนั้นควรเป็นจำนวน

⁹ ไกรยุทธ ธีรตยาสินันท์, ทฤษฎีภาษีเงินได้และภาษีเงินได้ของไทย (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สำนักพิมพ์ดวงกมล จำกัด, 2521), หน้า 8.

¹⁰ เรื่องเดียวกัน.

เท่าใด ซึ่งการพิจารณาความแตกต่างของจำนวนภาษีอากร ขึ้นอยู่กับทฤษฎีการเสียสละเท่ากัน ทั้ง 3 ทฤษฎีว่าจะเลือกใช้ทฤษฎีใด

2.1.2 หลักความเสมอภาค (Equality)

การบริหารงานภาษีอากรของรัฐบาลต้องสอดคล้องกับหลักความเสมอภาคและความเป็นธรรม การบริหารงานการจัดเก็บภาษีอากรต้องให้เกิดความเสมอภาคแก่ผู้เสียภาษี โดยทั่วหน้ากัน การปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ของรัฐต่อประชาชน จะต้องไม่เป็นการเลือกปฏิบัติ ประชาชนมีความต้องการเสมอภาคทางภาษีอากร กล่าวคือ หากให้รางวัลหรือส่งเสริมโดยวิธีการทางภาษีอากรแก่บุคคลใด บุคคลทุกคนที่มีสภาวะการณเช่นเดียวกัน ย่อมได้รับรางวัลหรือการส่งเสริมโดยเท่าเทียมกัน หรือหากจะลงโทษบุคคลใดทางภาษีอากร บุคคลทุกคนก็ควรได้รับโทษเช่นเดียวกัน ดังนั้นการเก็บภาษีอากรตามหลักความเสมอภาค จึงสร้างความเป็นธรรมและให้โอกาสทุกคนเท่าเทียมกัน¹¹

2.1.3 หลักความเป็นกลาง (Neutrality)

ในการพิจารณากำหนดการจัดเก็บภาษีอากรนั้น รัฐต้องมีความเป็นกลาง กล่าวคือ การเก็บภาษีอากรต้องไม่กระทบกระเทือนต่อการทำงานของกลไกตลาด การตัดสินใจทางเศรษฐกิจ หรือมีผลกระทบกระเทือนเพียงเล็กน้อย ซึ่งปกติการตัดสินใจทางเศรษฐกิจได้แก่ การซื้อสินค้าและบริการ การออม การพักผ่อน เป็นต้น¹² และไม่สนับสนุนฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง คือ การกำหนดภาษีอากรต้องไม่เป็นการรักษาผลประโยชน์ของบุคคลบางกลุ่ม หรือไม่กำหนดภาษีอากรด้วยความเป็นกลาง ย่อมเกิดความเป็นธรรมในการจัดเก็บภาษีอากร และเกิดข้อโต้แย้งน้อยที่สุดจากประชาชน

ดังนั้นการนำหลักความเป็นกลางมาใช้ในการจัดเก็บภาษีเงินได้ของบุคคลธรรมดา ไม่ว่าจะสถานภาพของบุคคลจะเป็นอย่างไร กล่าวคือไม่ว่าจะมีการสมรส หย่าร้าง การจัดเก็บภาษีเงินได้จากบุคคลจะไม่เปลี่ยนแปลงไปตามสถานภาพการสมรส ภาษีก่อนการสมรสกับภาษีก่อนการสมรสจะไม่เปลี่ยนแปลงถ้าหากบุคคลนั้นมีเงินได้เท่าเดิม

2.1.4 หลักประสิทธิภาพ (Efficiency)

การบริหารงานภาษีอากร ต้องคำนึงถึงประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานทุก ๆ เรื่อง เพื่อให้การบริหารงานภาษีอากรได้ด้วยดี มีผลทำให้งานด้านภาษีอากรมีคุณภาพ และได้รับเงินภาษีอากรจากประชาชนด้วยความสมัครใจด้วยดี จึงนิยมนับและวัดจากจำนวนผู้เสียภาษี

¹¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 222.

¹² รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, ทฤษฎีภาษีอากร, หน้า 44-45.

อากรที่เพิ่มขึ้น และจำนวนรายได้ภาษีอากรที่เพิ่มขึ้น¹³

2.1.5 หลักความสะดวก (Convenience)

การบริหารงานภาษีอากรต้องทำให้ประชาชนได้รับความสะดวกในการเสียภาษี ไม่สร้างภาระให้กับประชาชน และเจ้าหน้าที่ของรัฐก็ได้รับความสะดวกในการจัดเก็บภาษีอากรเช่นกัน¹⁴

2.1.6 หลักประหยัด (Economy)

ระบบของการจัดเก็บภาษีอากรของรัฐบาลต้องทำให้ประชาชนซึ่งเป็นฝ่ายผู้เสียภาษี และรัฐซึ่งเป็นฝ่ายผู้จัดเก็บภาษีเสียค่าใช้จ่ายให้น้อยที่สุด เพื่อให้ได้ผลประโยชน์จากรายได้ภาษีอากรให้มากที่สุด¹⁵

2.1.7 หลักทำรายได้ (Productivity)

ภาษีที่ดีนั้น ควรเป็นภาษีที่ทำรายได้ให้แก่รัฐบาลเป็นอย่างดี กล่าวคือเป็นภาษีที่มีฐานใหญ่ และฐานภาษีขยายตัวได้รวดเร็วตามความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ซึ่งทำให้รัฐบาลมีรายได้จากภาษีอากรนั้นได้มาก โดยไม่ต้องเพิ่มอัตราการจัดเก็บภาษีนั้น¹⁶

2.2 โครงสร้างภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา

2.2.1 ฐานภาษี (Tax Base)

สิ่งที่น่าสนใจเป็นฐานในการเก็บภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา คือ เงินได้ (income) ซึ่งถือว่าเงินได้เป็นดัชนีวัดความสามารถในการเสียภาษีที่ดีที่สุด เนื่องจากเงินได้ของบุคคลใด บุคคลนั้นย่อมมีอำนาจบงการ เพื่อให้ได้ทรัพยากรทางเศรษฐกิจมาไว้ในครอบครองของตน หากมีเงินได้มากย่อมเป็นเจ้าของครอบครองทรัพยากรเศรษฐกิจได้มาก¹⁷ เงินได้สามารถแบ่งเป็น 5 ประเภท ดังนี้

2.2.1.1 เงินได้จากการใช้แรงงาน เป็นผลประโยชน์ตอบแทนจากการใช้แรง

¹³ ขจร พรหมกสิกร, การภาษีอากร, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสำนักพิมพ์ ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2523), หน้า 76-77.

¹⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 75.

¹⁵ เรื่องเดียวกัน.

¹⁶ เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสวีธรรม, การคลังว่าด้วยการจัดสรรและการกระจาย, หน้า 126.

¹⁷ ไกรยุทธ วีระยาคีรินทร์, ทฤษฎีภาษีเงินได้และภาษีเงินได้ของไทย, หน้า 2.

งาน ประกอบด้วยฝ่ายนายจ้างกับฝ่ายลูกจ้าง เช่น เงินเดือน ค่าจ้าง ค่าแรงงาน โบนัส บำเหน็จ บำนาญ เบี้ยเลี้ยง เบี้ยกันดาร เบี้ยหวัด เบี้ยประชุม เงินเพิ่มค่าครองชีพ ค่าเช่าบ้าน ค่าพาหนะ และบรรดาผลประโยชน์ตอบแทนพิเศษอื่นใดอันเกิดขึ้นเนื่องจากการว่าจ้างแรงงาน

2.2.1.2 เงินได้จากการใช้เงินลงทุน เป็นผลประโยชน์ตอบแทนจากการใช้เงินลงทุน ประกอบด้วยฝ่ายเจ้าหนี้กับฝ่ายลูกหนี้ เช่น ดอกเบี้ยเงินฝากธนาคาร ดอกเบี้ยเงินกู้เอกชน ดอกเบี้ยหลักทรัพย์รัฐบาล ดอกเบี้ยหลักทรัพย์เอกชน เงินส่วนแบ่งผลกำไร เงินเพิ่มทุน เงินปันผลที่จ่ายให้แก่ผู้ถือหุ้น และบรรดาผลประโยชน์ตอบแทนพิเศษอื่นใดอันเกิดขึ้นเนื่องจากการใช้เงินลงทุน

2.2.1.3 เงินได้จากการใช้ทรัพย์สินลงทุน เป็นผลประโยชน์ตอบแทนจากการใช้ทรัพย์สินลงทุน ประกอบด้วยฝ่ายให้ทรัพย์สินกับฝ่ายใช้ทรัพย์สิน เช่น ค่าเช่าทรัพย์สิน ค่าเช่าซื้อทรัพย์สิน และค่าผิดสัญญาการให้ใช้ทรัพย์สิน และบรรดาผลประโยชน์ตอบแทนพิเศษอื่นใดอันเกิดจากการใช้ทรัพย์สินลงทุน

2.2.1.4 เงินได้จากการใช้วิชาชีพอิสระ เป็นผลประโยชน์ตอบแทนจากการใช้วิชาชีพอิสระ ประกอบด้วยฝ่ายให้บริการกับฝ่ายรับบริการ เช่น ค่าทนายความ ค่าตรวจรักษา ค่าตรวจสอบบัญชี ค่าแห่งลิขสิทธิ์ และบรรดาผลประโยชน์ตอบแทนพิเศษอื่นใดอันเกิดจากการใช้วิชาชีพอิสระ

2.2.1.5 เงินได้จากการใช้ความสามารถพิเศษ เป็นผลประโยชน์ตอบแทนจากการใช้ความสามารถพิเศษ ประกอบด้วยฝ่ายให้ผลประโยชน์กับฝ่ายได้รับผลประโยชน์ เช่น มรดกตกทอด การให้ด้วยเสนาหา การพนันขันต่อ รางวัลสลากกินแบ่งรัฐบาล มูลค่าเพิ่มของทรัพย์สิน และบรรดาผลประโยชน์ตอบแทนอื่นใดอันเกิดจากการใช้ความสามารถพิเศษ¹⁸

2.2.2 หน่วยภาษี (Tax Unit)

หน่วยภาษี คือ หน่วยที่มีหน้าที่ในการเสียภาษีอากรให้กับรัฐ สำหรับภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา หน่วยภาษี ได้แก่ บุคคลธรรมดา และหน่วยที่สมมติขึ้นมาให้เป็นหน่วยภาษีเพื่อให้เสียภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา เช่น กองมรดก เป็นต้น

ถ้าโครงสร้างของสังคมประกอบด้วย หน่วยภาษีทุกหน่วยเหมือน ๆ กัน ก็จะมี ความยุ่งยากเพียงเล็กน้อย แต่ในความจริงผู้เสียภาษีมีความแตกต่างกันมาก เช่น คนโสด คู่สมรส หม้าย ครอบครัวขนาดใหญ่ที่มีผู้พึ่งพาอาศัยจำนวนมาก

การกำหนดหน่วยภาษี จัดเป็นปัญหาพื้นฐานที่สำคัญของการจัดเก็บภาษีอากร เช่นเดียวกับการกำหนดโครงสร้างภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา หรือองค์ประกอบด้านอื่น ๆ ของภาษีอากร หากได้พิจารณาอย่างละเอียดจะพบว่า โครงสร้างหรือองค์ประกอบด้านอื่น ๆ เช่น

¹⁸ ขจร พรหมกสิกร, การภาษีอากร, หน้า 4-5.

อัตราภาษี ค่าลดหย่อน ฯลฯ มีส่วนสัมพันธ์กับหน่วยภาษี หากเลือกใช้อัตราภาษีแบบคงที่ (แบบสัดส่วน) การเลือกหน่วยภาษีย่อมไม่ใช่เรื่องสำคัญ แต่หากเลือกใช้อัตราภาษีแบบก้าวหน้า การเลือกหน่วยภาษีในการจัดเก็บภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง

การเลือกหน่วยภาษีที่เหมาะสมนั้น ขึ้นอยู่กับนโยบายทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งมีความซับซ้อนและทัศนคติต่อบทบาทของครอบครัว การตัดสินใจเลือกหน่วยภาษีมีความเกี่ยวข้องกับการเน้นนโยบายเป้าหมายและบรรทัดฐานหรือค่านิยมทางสังคมของแต่ละประเทศด้วย จึงเป็นเหตุให้มีการโต้แย้งกันในเรื่องหน่วยภาษีที่เหมาะสมภายใต้การใช้อัตราภาษีก้าวหน้าว่าจะเป็นแบบใด

ทฤษฎีภาษีอากรที่นำมาใช้เป็นเกณฑ์ในการพิจารณาจัดเก็บภาษีเงินได้จากหน่วยภาษี มีหลักเกณฑ์ดังนี้

1.) หน่วยภาษีซึ่งมีเงินได้เท่ากัน โดยหน่วยภาษีนั้นมีจำนวนเท่ากันและมีสภาพการณ์เหมือนกัน จะต้องชำระภาษีเท่ากัน เนื่องจากหลักความเป็นธรรมที่ว่า สิ่งที่เท่ากันย่อมได้รับการปฏิบัติที่เหมือนกัน ดังนั้นหากเลือกหน่วยครอบครัว หรือหน่วยคู่สมรสเป็นหน่วยภาษี ครอบครัว หรือคู่สมรสที่มีเงินได้สุทธิเท่ากัน จะเสียภาษีเท่ากัน โดยไม่คำนึงว่าครอบครัว หรือคู่สมรสจะมีผู้หาเงินได้กี่คน เช่น คู่สมรสคู่แรกมีสามีฝ่ายเดียวเป็นผู้หาเงินได้มีเงินได้สุทธิ 500,000 บาท จะเสียภาษีเท่ากับ คู่สมรสคู่ที่สอง ที่สามีและภริยาเป็นผู้หาเงินได้ โดยสามีมีเงินได้สุทธิ 400,000 บาท และภริยามีเงินได้สุทธิ 100,000 บาท

2.) ในระหว่างหน่วยภาษีที่มีเงินได้เท่ากัน หน่วยภาษีซึ่งมีจำนวนน้อยกว่าจะต้องชำระภาษีมากกว่า มีผลทำให้คนโสดซึ่งมีเงินได้เท่ากับคู่สมรสทั้งสองฝ่ายรวมกัน คนโสดจะต้องชำระภาษีมากกว่าคู่สมรส เนื่องจากการบริโภคของคนโสดเท่ากับการบริโภคของคู่สมรสทั้งสองฝ่าย

3.) ภาษีเงินได้ต้องมีความก้าวหน้าทางด้านอัตราภาษี สำหรับกรณีหน่วยภาษีย่อยที่มีจำนวนเท่ากัน กล่าวคือ ใช้อัตราภาษีแบบก้าวหน้าในการจัดเก็บภาษีเงินได้ โดยภาษีจะมากขึ้นเมื่อเงินได้มากขึ้น เป็นผลโดยตรงมาจากความก้าวหน้าของอัตราภาษี เพื่อให้เป็นไปตามหลักความสามารถในการชำระภาษี ที่ว่าความสามารถมากขึ้นย่อมต้องชำระภาษีมากขึ้น¹⁹

4.) ภาษีที่ต้องชำระทั้งหมดของคู่สมรสทั้งสองฝ่าย จะไม่เปลี่ยนแปลงไปตามการสมรสหรือการหย่าร้าง มีรากฐานจากแนวความคิดที่ว่า รัฐจะไม่ให้รางวัลหรือลงโทษบุคคลจากการสมรส²⁰ ซึ่งเป็นไปตามหลักความเป็นกลาง

¹⁹ Richard A. Musgrave and Peggy B. Musgrave, Public Finance in Theory and Practice (Singapore : Singapore National Printers (Pte) Ltd., 1980), p.366.

²⁰ Sijbren Cossen ,Richard M. Bird, The Personal Income Tax Phoenix from Ashes? (Netherland : Elsevier Science Publishers., 1990), p.71.

หน่วยภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา แบ่งได้เป็น 3 ประเภทสำคัญ คือ

2.2.2.1 หน่วยบุคคล (individual unit)

เป็นการกำหนดบุคคลแต่ละคนเป็นหน่วยภาษี ไม่ว่าจะบุคคลนั้นจะมีสถานภาพต่างกันหรือไม่ ทำให้ภาษีสัมพันธ์กับเงินได้สุทธิของแต่ละคน

แนวคิด

การเลือกหน่วยบุคคลเป็นหน่วยภาษี เนื่องจากมีรากฐานมาจากกฎหมายทรัพย์สินของ Common Law โดยมีทฤษฎีว่า ทรัพย์สินส่วนใหญ่ บังคับบุคคลเป็นเจ้าของทรัพย์สิน และเงินได้อันเกิดจากทรัพย์สินนั้นก็ให้ประโยชน์กับบุคคลผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สิน (ยกเว้นนิติบุคคล) และบังคับบุคคลเท่านั้นที่ถูกจ้างแรงงาน เป็นผู้ที่มีเงินได้จากการใช้แรงงาน (earned income)²¹ อีกทั้งเงินได้เป็นสิ่งที่เข้ามาสู่บุคคลแต่ละคนโดยเฉพาะ บุคคลผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินที่ก่อให้เกิดเงินได้ หรือเป็นผู้หาเงินได้ มีอำนาจที่จะควบคุมพิจารณาการใช้เงินได้นั้น ก่อนที่จะนำเงินได้ไปรวมเป็นเงินทุนกองกลางของครอบครัว²²

หลักการ

เป็นการยึดแต่ละบุคคลเป็นหน่วยในการเสียภาษี รายได้ของแต่ละบุคคลไม่ว่าจะเป็นรายได้ที่ต้องใช้น้ำพักน้ำแรง (earned income) หรือรายได้ที่ไม่ต้องใช้น้ำพักน้ำแรง (unearned income) ทุกประเภท จะต้องนำมาเป็นเงินได้พึงประเมิน (gross income) ทั้งหมดของบุคคล เพื่อนำมาคำนวณเสียภาษีในนามของบุคคลนั้น กล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ การคำนวณภาษีโดยใช้หน่วยบุคคลเป็นหน่วยภาษี ถือเสมือนว่าบุคคลทุกคนเป็นคนโสดทั้งหมด เป็นการจัดเก็บภาษีจากรายได้ของสมาชิกในครอบครัวแต่ละคน โดยไม่คำนึงถึงรายได้ของครอบครัว หรือเงินได้ของคู่สมรสแต่ละฝ่าย และไม่คำนึงว่าในสภาพความเป็นจริง หรือสถานภาพทางครอบครัวว่า บุคคลนั้นเป็นคนโสด หรือสมรสแล้วและมีบุตรหรือไม่ก็ตาม ซึ่งมีผลทำให้บุคคลที่มีเงินได้เท่ากัน เสียภาษีเท่ากัน และทำให้การจัดเก็บภาษีเงินได้ของคู่สมรสนั้น สามีและภริยาจะแยกกันเสียภาษีสำหรับเงินได้ของตนในนามของตนเอง คู่สมรสฝ่ายใดหาเงินได้มาจำนวนเท่าใด ก็นำมาคำนวณเสียภาษีเท่านั้น

หลักการนี้มีผลทำให้คู่สมรสแต่ละคู่ที่เงินได้สุทธิ (taxable income) เท่ากัน เสียภาษีต่างกัน กล่าวคือ ครอบครัวที่มีคู่สมรสฝ่ายเดียวเป็นผู้หาเงินได้ จะเสียภาษีมากกว่า

²¹ Ray M. Sommerfeld, Hershel M. Anderson and Horace R. Brock, An Introduction to taxation (Orlands : Harcourt Brance Jovanovich, Inc., 1982), p.9-10.

²² Joseph M. Dodge and William H. Francis, The Logic of Tax Federal Income Tax Theory and Policy. (U.S : West Publishing Co., 1989), p.130.

ครอบครัวที่คู่สมรสทั้งสองฝ่ายเป็นผู้หาเงินได้ และครอบครัวที่คู่สมรสทั้งสองฝ่ายมีเงินได้สุทธิที่จะนำไปคำนวณภาษีเท่ากันหรือใกล้เคียงกัน เสียภาษีน้อยกว่าครอบครัวที่คู่สมรสทั้งสอง ฝ่ายมีเงินได้แตกต่างกันมาก เช่น

ตัวอย่าง ครอบครัวแรกสามีมีเงินได้สุทธิ 200,000 บาท แต่ภริยาไม่มีเงินได้ ครอบครัวที่สอง สามีมีเงินได้สุทธิ 100,000 บาท ภริยาไม่มีเงินได้สุทธิ 100,000 บาท ครอบครัวที่สาม สามีมีเงินได้สุทธิ 150,000 บาท ภริยาไม่มีเงินได้ 50,000 บาท

	<u>ภาษีของสามี</u>	<u>ภาษีของภริยา</u>	<u>รวมภาษีของคู่สมรส (บาท)</u>
ครอบครัวแรก	15,000	0	15,000
ครอบครัวที่สอง	5,000	5,000	10,000
ครอบครัวที่สาม	10,000	2,500	12,500

จะเห็นได้ว่าครอบครัวทั้ง 3 ครอบครัว มีเงินได้สุทธิของครอบครัว (เงินได้รวมกันของสามีภริยา) เท่ากัน คือ 200,000 บาท แต่ครอบครัวเหล่านี้เสียภาษีต่างกันคือครอบครัวที่คู่สมรสมีเงินได้ฝ่ายเดียว (ครอบครัวแรก) เสียภาษีมากที่สุด ครอบครัวที่คู่สมรสทั้งสอง ฝ่ายมีเงินได้ (ครอบครัวที่สองและครอบครัวที่สาม) จะเสียภาษีน้อยกว่าครอบครัวที่คู่สมรสมีเงินได้ฝ่ายเดียว และครอบครัวที่คู่สมรสทั้ง 2 ฝ่ายมีเงินได้เท่ากัน (ครอบครัวที่สอง) จะเสียภาษีน้อยที่สุด ที่เป็นเช่นนี้เพราะใช้หน่วยบุคคลเป็นหน่วยภาษี และอัตราภาษีที่นำมาใช้จัดเก็บภาษีเป็นอัตราภาษีแบบก้าวหน้า ส่งผลให้ในระหว่างคู่สมรสที่มีเงินได้สุทธิเท่ากัน เสียภาษีไม่เท่ากัน ขาดความเป็นธรรม และฐานภาษีไม่สอดคล้องกับเงินได้สุทธิของคู่สมรส กล่าวคือ จัดเก็บภาษีเป็นไปตามฐานภาษีของบุคคลแต่ละคน

2.2.2.2 หน่วยครอบครัว (family unit)

เป็นการกำหนดหน่วยครอบครัวเป็นหน่วยภาษี โดยสมาชิกครอบครัวที่กำหนดเป็นหน่วยครอบครัวอาจประกอบด้วยคู่สมรสและบุตร หรือคู่สมรสและบุตรและสมาชิกอื่นที่มีความเกี่ยวข้องกัน อย่างเช่น ประเทศฝรั่งเศส

แนวคิด

การใช้หน่วยครอบครัวเป็นหน่วยภาษี เนื่องจากมีแนวคิดที่ว่า หน่วยครอบครัวเป็นหน่วยสังคมที่สำคัญที่สุด โดยเป็นหน่วยเศรษฐกิจขั้นพื้นฐานในสังคม และเป็นหน่วยในการรับเงินได้และตัดสินใจจัดการเงินได้โดยสมาชิกในครอบครัวจะตัดสินใจในขั้นต้นร่วมกันในเงินได้ดังกล่าว กิจกรรมของสมาชิกครอบครัวมีการร่วมมือกัน และความต้องการของสมาชิกในครอบครัว

ครัวทุกคนจะนำมาพิจารณาเป็นแผนใช้จ่ายในครอบครัว²³ เงินได้ที่สมาชิกครอบครัวหามาได้คือผลผลิตร่วมกัน จะรวมเข้าด้วยกันเพื่อนำมาใช้จ่ายในครอบครัว ไม่มีการแบ่งแยกว่าเป็นเงินได้ของสมาชิกคนใด เงินได้ของครอบครัวจำนวนมากที่สุดจะนำไปใช้บริโภคภายในครอบครัว และเงินออมก็สงวนไว้เพื่อบุตร ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาจึงตัดทอนอำนาจทางเศรษฐกิจของหน่วยครอบครัว ดังนั้นการเงินและเศรษฐกิจจึงขึ้นอยู่กับเงินได้รวมกันของสมาชิกในครอบครัวทุกคนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ไม่ใช่เงินได้ของสมาชิกแต่ละคนเป็นเอกเทศ อีกทั้งกฎหมายที่ใช้บังคับเกี่ยวกับพฤติกรรมต่าง ๆ ของบุคคลในสังคม ก็พิจารณาและยอมรับถึงบทบาทของสถาบันครอบครัว²⁴

หลักการ

เป็นการกำหนดหน่วยภาษีโดยยึดครอบครัวเป็นหน่วยภาษี รายได้ของสมาชิกในครอบครัวทุกคนต้องนำมารวมกันเป็นเงินได้ของครอบครัว เพื่อนำมาเป็นฐานภาษี เพื่อเสียภาษีในนามของครอบครัว

2.2.2.3. หน่วยคู่สมรส (marital unit)

หน่วยคู่สมรสก็คือ หน่วยครอบครัวอย่างหนึ่ง แต่กำหนดให้สมาชิกของหน่วยครอบครัว ประกอบด้วยสามีภริยาที่สมรสกันถูกต้องตามกฎหมาย กล่าวคือ เป็นการยึดถือคู่สมรสซึ่งมีการสมรสกันถูกต้องตามกฎหมาย เป็นหน่วยภาษี ซึ่งทำให้ฐานภาษีสัมพันธ์กับเงินได้สุทธิของคู่สมรส

แนวคิด

การสมรสเป็นการสร้างหน่วยสังคม (social unit) ซึ่งเป็นหน่วยที่มีความไม่เหมือนกันมารวมกันเป็นหน่วยเดียวกัน โดยมีความเกี่ยวพันกันด้วยการใช้ชีวิตร่วมกัน²⁵ และเงินได้รวมกันของคู่สมรสถือเป็นกระเป๋าเดียวกัน เงินได้ของคู่สมรสที่หามาได้ อันเป็นทรัพยากรทางเศรษฐกิจ จะรวมเข้าเป็นเงินกองทุนของครอบครัว เพื่อใช้จ่ายภายในครอบครัว โดยสามีและภริยาเป็นผู้ตัดสินใจร่วมกันในการใช้จ่ายเงินได้ที่หามาได้ โดยมีรากฐานมาจากแนวความคิดว่าการสมรสเป็นประเภทหนึ่งของหุ้นส่วน ดังนั้นการบริโภคภายในหน่วยคู่สมรสถือว่า สามี

²³ Eleanor Browne, Readings, Issues and Question in Public Finance (U.S : Richard D. Irwin, Inc., 1988), p.144.

²⁴ ไกรยุทธ ธีรตยาคินันท์ , ทฤษฎีภาษีเงินได้และภาษีเงินได้ของไทย., หน้า 55-56.

²⁵ Graham C. Hockley, Public Finance an Introduction (Boston : Routledge & Kegan Paul Ltd., 1970), p.179.

และภริยามีการแบ่งสรรการบริโภคเท่า ๆ กัน²⁶ และมีการแบ่งสรรความมั่งคั่งร่วมกัน และมาจากรากฐานที่ว่าหน่วยคู่สมรสเป็นหน่วยเศรษฐกิจที่แท้จริง ดังนั้นการใช้เงินได้ของคู่สมรสเป็นฐานภาษีจึงเป็นเครื่องมือวัดความสามารถในการชำระภาษีที่ดีที่สุด²⁷

หลักการ

นำเงินได้ของคู่สมรสรวมเข้าด้วยกัน หักออกด้วยค่าใช้จ่ายและค่าลดหย่อนของคู่สมรสทั้งสองฝ่าย จะได้ผลลัพธ์เป็นเงินได้สุทธิรวมของคู่สมรสทั้งสองฝ่ายเป็นฐานภาษี ซึ่งจะนำไปคำนวณภาษีตามหลักการคำนวณภาษี ซึ่งทำให้คู่สมรสแต่ละคู่ที่มีเงินได้สุทธิ (taxable income) เท่ากัน ไม่ว่าจะคู่สมรสคู่หนึ่งจะมีคู่สมรสฝ่ายเดียว หรือคู่สมรสทั้งสองฝ่ายเป็นผู้มีเงินได้ และคู่สมรสแต่ละฝ่ายหาเงินได้มาฝ่ายละเท่าใด คู่สมรสทุกคู่จะเสียภาษีเท่ากัน โดยไม่คำนึงว่าบุคคลแต่ละคนที่มีเงินได้เท่ากันจะเสียภาษีไม่เท่ากันก็ตาม อันมีผลทำให้คู่สมรสที่มีทั้งสามีและภริยาเป็นผู้หาเงินได้เสียเปรียบ คู่สมรสที่สามีหรือภริยาฝ่ายเดียวเป็นผู้หาเงินได้ ทั้งนี้เนื่องจากคู่สมรสที่สามีหรือภริยาเพียงฝ่ายเดียวเป็นผู้หาเงินได้นั้น สามีหรือภริยาที่มีได้ทำงานจะเป็นคนทำงานบ้าน ซึ่งมูลค่างานบ้านที่ทำนั้นจะเป็นประโยชน์ที่คิดคำนวณเป็นเงินได้ (imputed income) อีกทั้ง ยังมีเวลาพักผ่อนมากกว่า และมีความปลอดภัยในเรื่องความมั่นคงในฐานะการเงินของครอบครัว เนื่องจาก คู่สมรสที่มีสามีหรือฝ่ายเดียวที่หาเงินได้ หากสามีหรือภริยาที่ทำงานนั้นไม่มีความสามารถที่จะทำงานต่อไปได้สามีหรือภริยาที่มีได้ทำงานก็จะทำงานหารายได้แทน²⁸

2.2.3 ค่าใช้จ่าย

การประกอบการงานหรือประกอบอาชีพย่อมมีค่าใช้จ่ายในการหาหาซึ่งเงินได้นั้น การจัดเก็บภาษีอากร จึงต้องเก็บภาษีจากเงินได้หลังหักค่าใช้จ่ายที่ใช้จ่ายไปในการหาเงินได้ เพื่อให้ได้เงินได้สุทธิ ซึ่งเป็นดัชนีวัดความสามารถที่แท้จริง จึงจะเป็นการจัดเก็บภาษีอากรที่สอดคล้องกับหลักความสามารถในการชำระภาษี วิธีการหักค่าใช้จ่าย ทำได้ 2 ประเภท คือ

2.2.3.1 ค่าใช้จ่ายแบบรายการ (Itemized Allowance) คือ ค่าใช้จ่ายที่ผู้มี

²⁶ Joseph M. Dodge and William H. Francis, The Logic of Tax Federal Income Tax Theory and Policy , p.129.

²⁷ Henry J. Aaron and Michael J. Boskin, The Economic of Taxation , (Washington, D.C. : The Brookings Institution,1980) , p.80.

²⁸ Harold M. Groves, Federal Tax Treatment of the Family (Washington, D.C. : The Brookings Institution.1963), p.80.

เงินได้จ่ายไปจริงในการหามาซึ่งเงินได้ โดยนำค่าใช้จ่ายนั้นมาหักออกจากเงินได้พึงประเมิน ทำให้ค่าใช้จ่ายที่นำมาหักได้เป็นไปตามความเป็นจริง

2.2.3.2 ค่าใช้จ่ายแบบเหมา (Standard Allowance) คือ ค่าใช้จ่ายที่ถูกกำหนดเป็นอัตราร้อยละของเงินได้พึงประเมิน โดยไม่คำนึงว่า ค่าใช้จ่ายที่แท้จริงเป็นจำนวนเท่าใด²⁹ เพื่อความสะดวกในการบริหารการจัดเก็บภาษีและให้เป็นธรรมแก่ผู้มีเงินได้ที่ไม่มีหลักฐานการจ่ายเงิน

2.2.4 ค่าลดหย่อน

โดยปกติบุคคลย่อมมีค่าใช้จ่ายในการครองชีพ ซึ่งค่าใช้จ่ายเหล่านี้กระทบต่อความสามารถในการชำระภาษี จึงยอมให้หักค่าใช้จ่ายในการครองชีพ ซึ่งก็คือค่าลดหย่อนส่วนตัวโดยมีวัตถุประสงค์ในการรักษามาตรฐานการครองชีพขั้นต่ำของผู้มีเงินได้ไว้ เพื่อให้สอดคล้องกับความสามารถในการชำระภาษี และมีค่าลดหย่อนอื่น ๆ ที่ยอมให้นำมาหักออกจากเงินได้ เพื่อเป็นการบรรเทาภาระภาษีของผู้มีเงินได้ อีกทั้งยังเป็นเครื่องมือของรัฐในการส่งเสริมนโยบายทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

2.5 อัตรภาษี (Tax Rate)

ในการพิจารณากำหนดภาระภาษี นอกจากพิจารณาฐานภาษีแล้ว ยังต้องกำหนดโครงสร้างอัตรภาษี ซึ่งอัตรภาษีที่ใช้ในการจัดเก็บภาษีอากรมี 3 ประเภท

2.2.5.1 อัตรภาษีตามสัดส่วน (Proportional Rate)

เป็นการกำหนดอัตรภาษีอัตราเดียวที่เท่ากันตลอดไม่ว่า ผู้เสียภาษีจะมีเงินได้สุทธิจำนวนเท่าใดก็ตาม ทำให้รายได้ภาษีของรัฐบาลเปลี่ยนแปลงในอัตราส่วนเดียวกับการเปลี่ยนแปลงฐานภาษี ส่งผลให้เกิดความสะดวกในการคำนวณภาษี

2.2.5.2 อัตรภาษีแบบก้าวหน้า (Progressive Rate)

เป็นการกำหนดอัตรภาษีที่จัดเก็บเพิ่มขึ้นมากกว่าเงินได้ที่เพิ่มขึ้น เช่น เงินได้สุทธิไม่เกิน 100,000.- บาท เสียภาษีในอัตรา 5 % เงินได้สุทธิเกิน 100,000 - 500,000.- บาท เสียภาษี 10 % ทั้งนี้เพื่อให้การจัดเก็บภาษีสอดคล้องกับหลักความสามารถในการชำระภาษี ทำให้รัฐบาลเก็บภาษีสัมพันธ์กับฐานะทางเศรษฐกิจของประชาชน กล่าวคือ ทำให้คนที่มียาได้มากเสีย

²⁹ ชัยสิทธิ์ ตราชูธรรม, คำอธิบายภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ศรีสมบัติการพิมพ์ จำกัด, 2529), หน้า 62.

ภาษีในอัตราที่สูงกว่าคนที่มียาได้น้อยกว่า มีผลให้รายได้หลังเสียภาษีของบุคคลมีความใกล้เคียงกันมากขึ้น เป็นการกระจายรายได้ และสร้างความเป็นธรรมในสังคม และมีผลให้โครงสร้างภาษีอากรมีลักษณะยืดหยุ่นทางด้านรายได้ของรัฐบาลมาก

2.2.5.3 อัตราภาษีแบบถดถอย (Regressive Rate)

เป็นการกำหนดอัตราภาษีในทางกลับกันกับอัตราภาษีแบบก้าวหน้า เมื่อเงินได้เพิ่มขึ้น อัตราภาษีที่ใช้จะลดลง มีน้อยประเทศมากที่ใช้เพราะไม่สอดคล้องกับหลักความเป็นธรรมทางภาษีอากร อีกทั้งยังทำให้รัฐบาลมียาได้น้อยลง เมื่อฐานภาษีเพิ่มขึ้น อันขัดต่อหลักทำรายได้

อัตราภาษีที่ใช้จัดเก็บภาษีเงินได้ แล้วแต่ว่าแต่ละประเทศจะกำหนดเพียงอัตราเดียวใช้กับบุคคลทุกคน หรือมีหลายอัตราใช้กับบุคคลในสภาวะการณ์ต่างกัน ซึ่งประเทศที่พัฒนาแล้วน้อยประเทศที่จะใช้อัตราภาษีหลายอัตรา เนื่องจากมีความยุ่งยากซับซ้อน และยากที่จะวัดความสามารถในการชำระภาษีของบุคคลในภาวะแวดล้อมต่างกัน ว่าควรชำระภาษีสัมพันธ์หรือต่างกันเพียงใด

ผู้เขียนเห็นว่า ควรใช้อัตราภาษีแบบก้าวหน้าในการจัดเก็บภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา เนื่องจากมีผลให้ประชาชนเสียภาษีสอดคล้องกับหลักการภาษีอากรที่ดี

2.2.6 วิธีการยื่นแบบแสดงรายการและการคำนวณภาษี

วิธีการยื่นแบบแสดงรายการและคำนวณภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา พิจารณาได้ดังนี้

2.2.6.1 หน่วยบุคคล

ในกรณีเลือกหน่วยบุคคลเป็นหน่วยภาษีนั้น การคำนวณภาษีสำหรับผู้เสียภาษีจะใช้หลักการแยกเงินได้ (income separation)

หลักการที่ใช้คำนวณภาษีสำหรับหน่วยบุคคลเป็นหน่วยภาษี คือ เงินได้ของบุคคลแต่ละคนทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นรายได้ที่ใช้หักน้ำพักน้ำแรง หรือเงินได้ที่ไม่ต้องใช้น้ำพักน้ำแรงนำมารวมเป็นฐานภาษีแล้วนำมาคำนวณภาษีโดยหักค่าใช้จ่ายและค่าลดหย่อนของบุคคลนั้น เมื่อได้เงินได้สุทธิก็นำไปคำนวณกับอัตราภาษี โดยบุคคลนั้นมีหน้าที่ยื่นแบบแสดงรายการและชำระภาษีที่คำนวณได้ในนามของบุคคลนั้น ไม่นำเงินได้ของบุคคลผู้หาเงินได้ไปผูกติดกับบุคคลอื่น

การใช้หลักแยกเงินได้เท่ากับใช้หน่วยบุคคลเป็นหน่วยภาษี ทำให้คู่สมรสเสียภาษีเงินได้ สำหรับเงินได้ของตนในนามของตนเอง และสมาชิกในครอบครัวแต่ละคนเสียภาษีเงินได้แยกกันเสียภาษี สำหรับเงินได้ของแต่ละคนในนามของตนเองเช่นกัน

ข้อดี

1.) ฐานภาษีของแต่ละคน จะขึ้นไปตามเงินได้สุทธิที่นำไปคำนวณภาษีของตน จึงเป็นการเพิ่มแรงจูงใจของคู่สมรสอีกคนที่จะเป็นผู้หาเงินได้โดยเข้าสู่ภาคแรงงาน เนื่องจากคู่สมรสที่เป็นผู้ทำงานคนที่สองจะมีความอ่อนไหวต่อบริษัททางด้านภาษี เพราะหากเป็นการจัดเก็บภาษีโดยให้มีการรวมเงินได้ของสามีและภริยาเป็นหน่วยภาษีเดียวกัน จะทำให้สามีหรือภริยาที่เป็นผู้ทำงานคนที่สองจะเสียภาษีสำหรับเงินได้สุทธิช่วงแรกในอัตราสุดท้าย (marginal tax rate) ของสามีหรือภริยาที่เป็นผู้ทำงานคนแรก ซึ่งส่วนใหญ่ภริยาจะเป็นผู้ทำงานคนที่สอง (secondary worker)

2.) เป็นไปตามหลักความเป็นกลาง กล่าวคือมีความเป็นกลางทางภาษีในเรื่องสถานภาพสมรส ทำให้ไม่มีปัญหาภาระภาษีเพิ่มขึ้นหรือลดลงอันเนื่องมาจากการสมรส หรือหย่าร้าง

3.) เป็นไปตามหลักประสิทธิภาพ กล่าวคือทำให้สร้างแรงจูงใจให้ผู้หยิงสมรสแล้วเข้าสู่ภาคแรงงาน เนื่องจากทำให้ไม่มีปัญหาอัตราภาษีสุดท้าย (marginal tax rate) ของผู้หาเงินได้คนที่สอง ซึ่งส่วนมากเป็นผู้หยิงสมรสแล้ว สูงกว่าที่ควรเป็น และภาระส่วนเกิน (excess burden) ต่ำกว่าใช้หน่วยครอบครัวและหน่วยคู่สมรสเป็นหน่วยภาษี โดยใช้หลักรวมเงินได้เป็นหลักการคำนวณภาษี

ข้อเสีย

1.) ไม่มีความเป็นธรรมสำหรับคู่สมรสที่คู่สมรสแต่ละคู่มีเงินได้สุทธิเท่ากัน แต่เสียภาษีต่างกันเนื่องจากระหว่างคู่สมรสฝ่ายเดียวเป็นผู้หาเงินได้ กับคู่สมรสที่คู่สมรสทั้งสองฝ่ายเป็นผู้หาเงินได้ หรือระหว่างคู่สมรสที่มีผู้หาเงินได้ทั้งสองฝ่าย ซึ่งคู่สมรสแต่ละฝ่ายมีเงินได้แตกต่างกัน โดยแต่ละคู่มีเงินได้สุทธิเท่ากัน กล่าวคือ ภาษีจะขึ้นอยู่กับภาระการกระจายเงินได้ระหว่างคู่สมรส³⁰

2.) เงินได้จากทรัพย์สิน (property income) มีการถ่ายโอนทรัพย์สินที่ก่อให้เกิดเงินได้ของคู่สมรสฝ่ายหนึ่งไปเป็นชื่อคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง เพื่อลดภาระภาษีในขณะที่คนมีเงินได้จากเงินเดือน ค่าจ้างไม่สามารถทำเช่นนั้นได้ ทำให้ขาดความเป็นธรรมสำหรับคนที่มีเงินได้จากน้ำพักน้ำแรงกับคนที่มีเงินได้จากทรัพย์สิน และขาดความเป็นธรรมระหว่างคนโสดกับคู่สมรส เพราะคนโสดไม่สามารถกระจายเงินได้ให้บุคคลอื่นได้ แต่คู่สมรสสามารถกระจายเงินได้จากทรัพย์สินไปยังคู่สมรสหรือสมาชิกในครอบครัวคนอื่นซึ่งมีเงินได้ต่ำกว่าได้³¹

³⁰ Henry J. Aaron and Michael J. Boskin, The Economic of Taxation , p.242.

³¹ Harold M. Groves, Federal Tax Treatment of the Family , p.62.

2.2.6.2 หน่วยครอบครัว

การเลือกหน่วยครอบครัวเป็นหน่วยภาษีนั้น มีหลักการคำนวณภาษีสำหรับผู้เสียภาษี ดังนี้

ก. หลักการรวมเงินได้ (Income Aggregation) คือ นำเงินได้ของสมาชิกครอบครัวทั้งหมด มารวมกันเป็นเงินได้ของครอบครัว แล้วหักค่าใช้จ่ายและค่าลดหย่อนของสมาชิกในครอบครัว จึงนำไปคำนวณกับอัตราภาษี จะได้ภาษีของครอบครัวซึ่งหัวหน้าครอบครัวเป็นผู้รับผิดชอบในการยื่นแบบแสดงรายการและชำระภาษีของครอบครัว ครอบครัวจะประกอบด้วยสมาชิกในครอบครัวคนใดบ้างย่อมขึ้นอยู่กับแต่ละประเทศจะกำหนด และมีผลทำให้คนโสด คู่สมรส และครอบครัวที่มีเงินได้สุทธิเท่ากันเสียภาษีเท่ากัน (กรณีใช้อัตราภาษีเดียวกับทุกคน)

การกำหนดหน่วยครอบครัวเป็นหน่วยภาษี โดยใช้หลักการรวมเงินได้นั้น เมื่อนำเงินได้สุทธิของครอบครัวมาคำนวณอัตราภาษีก้าวหน้า ทำให้เสียภาษีในอัตราภาษีสูงขึ้น เนื่องจากการรวมเงินได้ ซึ่งสูงกว่าอัตราภาษีเมื่อแยกเงินได้เป็นของแต่ละคน จึงมีการนำระบบส่วนหารมาใช้ในการจัดเก็บภาษีกรณีใช้หน่วยครอบครัวเป็นหน่วยภาษี

ข้อดี

ป้องกันการกระจายเงินได้จากทรัพย์สินโดยการถ่ายโอนทรัพย์สินที่ก่อให้เกิดเงินได้ระหว่างภายในสมาชิกในครอบครัว เพื่อลดภาระภาษี โดยมีวัตถุประสงค์ให้สิทธิในทรัพย์สินของครอบครัวสัมพันธ์กัน และทำให้คนที่ไม่มีเงินได้จากทรัพย์สินไม่ได้เปรียบคนที่ไม่มีเงินได้จากการใช้แรงงาน

ข้อเสีย

ทำให้เงินได้รวมกันของสมาชิกของครอบครัวจะคำนวณกับอัตราภาษีก้าวหน้าที่ใช้กับเงินได้ทั้งหมดรวมกันของสมาชิกในครอบครัวทุกคน มีผลทำให้หน่วยครอบครัวเสียภาษีจากการใช้หลักรวมเงินได้สูงกว่าหน่วยบุคคลซึ่งใช้หลักแยกเงินได้ (สมาชิกในครอบครัวแยกกันเสียภาษีในนามตนเอง)

ข. ระบบส่วนหาร (Quotient System) คือ การนำเงินได้ของสมาชิกของครอบครัวทั้งหมดรวมกันเพื่อเป็นยอดเงินได้ของครอบครัวแล้วจึงเฉลี่ยเป็นรายได้ของสมาชิกครอบครัวแต่ละคนที่เป็นผู้หาเงินได้ซึ่งสัมพันธ์กับจำนวนสมาชิกครอบครัว กล่าวคือ คิดเงินได้รวมหลังหักค่าใช้จ่ายของทุกคนในครอบครัว แล้วใช้จำนวนส่วนของครอบครัวเป็นตัวหาร โดยจำนวนส่วนนั้นถูกกำหนดโดยสัมพันธ์กับสมาชิกในครอบครัว เช่น ประเทศฝรั่งเศสให้นำรายได้ของบุตรมารวมกับเงินได้ของบิดามารดา เพื่อเป็นเงินได้ของครอบครัว แล้วให้แยก

เงินได้ครอบครัวออกเป็นส่วน ๆ โดยให้จำนวนส่วนเป็นสัดส่วนโดยตรงกับจำนวนสมาชิกครอบครัวแล้วจึงคูณด้วยอัตราภาษี ซึ่งหัวหน้าครอบครัวจะเป็นผู้รับผิดชอบในการยื่นแบบแสดงรายการและเสียภาษีของครอบครัว เพื่อหลีกเลี่ยงแรงจูงใจในการใส่ชื่อบุตรเป็นเจ้าของทรัพย์สิน

ข้อดี

(1.) ป้องกันการกระจายเงินได้จากทรัพย์สินโดยการถ่ายโอนทรัพย์สินที่ก่อให้เกิดเงินได้ระหว่างภายในสมาชิกในครอบครัว เพื่อลดภาระภาษี โดยมีวัตถุประสงค์ให้สิทธิในทรัพย์สินของครอบครัวสัมพันธ์กัน และทำให้คนที่มีเงินได้จากทรัพย์สินไม่ได้เปรียบคนที่ไม่มีเงินได้จากการใช้แรงงาน

(2.) แก้ปัญหาข้อเสียของหน่วยครอบครัวซึ่งใช้หลักรวมเงินได้ ทำให้ภาษีเงินได้ของครอบครัวไม่สูงกว่าภาษีของสมาชิกในครอบครัวแต่ละคนมารวมกัน (โดยสมาชิกครอบครัวแต่ละคนแยกเสียภาษีสำหรับเงินได้ที่หามาได้ในนามตนเอง)

ข้อเสีย

ไม่คำนึงถึงฐานภาษีที่สมาชิกครอบครัวแต่ละคนเป็นผู้หาเงินได้มาเท่าใด ทำให้ภาษีที่สมาชิกครอบครัวต้องชำระไม่เป็นไปตามเงินได้สุทธิของตน

2.2.6.3 หน่วยคู่สมรส

หากเลือกคู่สมรสเป็นหน่วยภาษี วิธีการยื่นแบบและการคำนวณภาษีสำหรับผู้เสียภาษีจะใช้หลักเกณฑ์ดังนี้

ก. หลักการรวมเงินได้ (Income Aggregation) คือ นำเงินได้ของคู่สมรสทั้งสองฝ่ายที่หามาได้รวมกันเป็นยอดรวม แล้วนำไปคำนวณกับอัตราภาษีหลังจากหักค่าใช้จ่าย ค่าลดหย่อน จะได้ภาษีของคู่สมรส ซึ่งหลักการนี้มีผลทำให้คู่สมรสต้องรับภาระภาษีสูงกว่าคนโสด

หลักการรวมเงินได้ ที่ให้ถือเงินได้ของภริยาเป็นเงินได้ของสามี โดยกำหนดให้ยื่นแบบแสดงรายการรวมกัน ซึ่งสามีเป็นผู้มีหน้าที่รับผิดชอบยื่นแบบและชำระภาษีของคู่สมรสเป็นรูปแบบที่ใช้ในประเทศอังกฤษมานาน เพื่อป้องกันการหลีกเลี่ยงภาษีอากรโดยการกระจายเงินได้ระหว่างบุคคลในครอบครัว เนื่องจากกฎหมายทรัพย์สินของประเทศอังกฤษซึ่งใช้ระบบ common law นั้น ทรัพย์สินที่บุคคลใดหามา ผู้นั้นย่อมเป็นเจ้าของทรัพย์สิน ซึ่งมีอำนาจ

ควบคุม จัดการ และจำหน่าย ทรัพย์สิน³²

ข้อดี

ป้องกันการกระจายเงินได้จากทรัพย์สินโดยการถ่ายโอนทรัพย์สินที่ก่อให้เกิดเงินได้จากคู่สมรสฝ่ายหนึ่งไปยังคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง เพื่อลดภาระภาษี โดยมีวัตถุประสงค์ให้สิทธิในทรัพย์สินของครอบครัวสัมพันธ์กัน และทำให้คนที่มีเงินได้จากทรัพย์สินไม่ได้เปรียบคนที่ไม่มีเงินได้จากการใช้แรงงาน

ข้อเสีย

(1.) ทำให้อัตราภาษีสุดท้าย (marginal tax rate) ของคนหาเงินได้คนที่สอง (รายได้ของผู้หาเงินได้คนที่สองต่ำกว่ารายได้ของผู้หาเงินได้คนแรก) สูงกว่าที่ควรเป็น โดยอัตราภาษีสุดท้ายของหญิงสมรสแล้ว (หญิงเป็นผู้หาเงินได้คนที่สอง) จะสูงกว่าอัตราภาษีสุดท้ายของหญิงโสด เมื่อเข้าสู่ภาคแรงงาน ทำให้หญิงสมรสแล้วเสียเปรียบหญิงโสดมีผลต่อการตัดสินใจเข้าทำงาน ทำให้ขัดต่อหลักประสิทธิภาพ³³

(2.) ขัดต่อหลักความเป็นกลาง กล่าวคือไม่มีความเป็นกลางทางภาษีในเรื่องสถานภาพสมรส ทำให้มีปัญหาภาระภาษีเพิ่มขึ้นอันเนื่องมาจากการสมรส หรือลดลงเนื่องจากการหย่าร้าง

(3.) ทำให้คู่สมรสที่ทั้งสองคนเป็นผู้หาเงินได้ต้องรับผิดชอบภาษีสูงกว่าก่อนสมรส เป็นเหตุให้ยับยั้งการสมรส เพิ่มการอยู่ร่วมกันโดยไม่มีการสมรส ทำให้สถาบันการสมรสอ่อนแอลง เพราะกฎหมายภาษีอากรเป็นสาเหตุ เป็นการบิดเบือนการตัดสินใจของบุคคลที่จะทำการสมรส³⁴ และเป็นการสนับสนุนให้มีการหย่าร้าง

ข. หลักการรวมเงินได้แบบมีข้อลดหย่อนพิเศษ (Modified Income Aggregation) คือให้รวมเงินได้ของคู่สมรสทั้งสองฝ่ายก่อนคำนวณภาษีเช่นเดียวกับหลักการรวมเงินได้ แต่มีหลักเกณฑ์เพิ่มเติม ซึ่งมีผลทำให้เป็นการแบ่งเบาภาระการเสียภาษีของคู่สมรส เช่น ประเทศอังกฤษ ก่อนปี ค.ศ.1990 ให้ภริยาที่มีเงินได้จากน้ำพักน้ำแรง สามารถหักค่าลดหย่อนส่วนตัวได้มากกว่าภริยาที่ไม่มีเงินได้

³² Ibid., p. 63.

³³ Harvey S. Rosen , Public Finance, 4 th ed. ,(U.S : R.R. Donnelly & Sons Company,1995), p.389.

³⁴ Richard A. Musgrave and Peggy B. Musgrave, Public Finance in Theory and Practice , p.367.

ข้อดี

เช่นเดียวกับหลักรวมเงินได้ และแก้ปัญหาในเรื่องอัตราภาษีสุดท้ายของหญิงสมรสแล้ว (ผู้หาเงินได้คนที่สอง) ไม่สูงกว่าหญิงโสด ด้วยการเพิ่มค่าลดหย่อนให้กับหญิงสมรสที่ทำงานนอกบ้าน เพื่อส่งเสริมให้ภริยาออกทำงานนอกบ้าน เพื่อการจัดเก็บภาษีอากรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และสร้างความเป็นธรรมระหว่างคู่สมรสฝ่ายเดียวหาเงินได้กับคู่สมรสสองฝ่ายหาเงินได้ เนื่องจากคู่สมรสทั้งสองฝ่ายหาเงินได้ จะเสียเปรียบคู่สมรสฝ่ายเดียวหาเงินได้ เพราะค่าใช้จ่ายจากการทำงานนอกบ้าน และรายได้จากการทำงานในบ้านของคู่สมรสที่มีได้ทำงานนอกบ้าน

ข้อเสีย

ไม่มีความเป็นกลางทางภาษีเมื่อมีการสมรสหรือหย่าร้างเช่นเดียวกับหลักรวมเงินได้

ค. ระบบส่วนหาร (Quotient System) คือ เมื่อนำระบบนี้มาใช้กับหน่วยคู่สมรสเป็นหน่วยภาษี ส่วนหารจะเป็นสอง เนื่องจากถือว่าสามีและภริยาเป็นเจ้าของเงินได้และผลประโยชน์ทุกประเภทเงินได้คนละกึ่งหนึ่ง ดังนั้นจึงนำรายได้ของคู่สมรสไม่ว่าจะเป็นรายได้ประเภทใดก็ตาม ทุกประเภทมารวมกัน เป็นรายได้ของคู่สมรส ไม่ว่าสามีและภริยาฝ่ายใดจะมีเงินได้หรือไม่ หรือมีรายได้คนละเท่าใดก็ตาม แล้วหักด้วยค่าใช้จ่าย ค่าลดหย่อน ที่กฎหมายกำหนดให้หักจากเงินได้ แล้วแยกเงินได้ออกเป็น 2 ส่วนเท่า ๆ กันก่อนแล้วคำนวณภาษีตามอัตราภาษีจะได้ภาษีที่ต้องชำระต่อคน เช่น มลรัฐบางรัฐของประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งเรียกระบบนี้ว่า หลักการเฉลี่ยเงินได้ (income splitting)

หลักการเฉลี่ยเงินได้ (income splitting)

กำหนดให้รวมเงินได้ของคู่สมรสเข้าด้วยกันแล้ว ให้เสียภาษีสรรพสามิตว่า คู่สมรสแต่ละฝ่ายหาเงินได้คนละครึ่งหนึ่งของเงินได้รวมกันของทั้งสองฝ่าย เนื่องมาจากแนวคิดที่คู่สมรสมีการตัดสินใจร่วมกัน และฐานะทางเศรษฐกิจ รวมถึงความสามารถในการชำระภาษีขึ้นอยู่กับเงินได้รวมกันของสามีภริยา โดยมีสมมติฐานว่ามีการกระจายเงินได้หรือความมั่งคั่งระหว่างคู่สมรสเท่า ๆ กัน อันเป็นรูปแบบประเพณีทางครอบครัวซึ่งมีลักษณะเป็นพิเศษ³⁵ กล่าวคือ นำเงินได้พึงประเมิน ซึ่งหักค่าใช้จ่าย และค่าลดหย่อนของคู่สมรสทั้งสองฝ่ายแล้ว มารวมกันเป็น

³⁵ Patricia Apps. "Taxation of Family : Individual Taxation versus Income Splitting,"(Australia :1995) p 12.

ยอดรวม แล้วหาร 2 เพื่อเปลี่ยนแปลงฐานภาษีเป็นจำนวนแต่ละคน แล้วจึงนำไปคำนวณตาม อัตราภาษี

หลักการนี้ได้รับอิทธิพลมาจากทฤษฎีการสมรส และ แนวคิดระบบทรัพย์สิน สามีภริยา ในเรื่องทรัพย์สินร่วมกัน (joint property)³⁶ ภายใต้กฎหมายในเรื่องสินสมรส ถือว่าคู่ สมรสแต่ละฝ่ายเป็นเจ้าของเงินได้ ผลประโยชน์ และทรัพย์สินที่หามาได้หลังจากมีการสมรสแล้ว ร่วมกัน

ภายใต้อัตราภาษีก้าวหน้า คู่สมรสฝ่ายเดียวมีเงินได้จะได้ประโยชน์ทางภาษี มากกว่าคู่สมรสทั้งสองฝ่ายมีเงินได้ คู่สมรสที่แบ่งเฉลี่ยเงินได้สุทธิเท่า ๆ กัน จะจ่ายภาษีน้อย กว่าคู่สมรสที่แบ่งเฉลี่ยเงินได้สุทธิไม่เท่ากัน

ข้อดี

(1.) ป้องกันการกระจายเงินได้จากทรัพย์สินโดยการถ่ายโอนทรัพย์สินที่ก่อให้เกิดเงินได้จากคู่สมรสฝ่ายหนึ่งไปยังคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง เพื่อลดภาระภาษี โดยมีวัตถุประสงค์ ให้สิทธิในทรัพย์สินของครอบครัวสัมพันธ์กัน และทำให้คนที่มีเงินได้จากทรัพย์สินไม่ได้เปรียบ คนที่มีเงินได้จากการใช้แรงงาน

(2.) การสมรสมีผลทำให้ลดภาษีในกรณีคู่สมรสฝ่ายเดียวมีเงินได้ หรือกรณีคู่ สมรสทั้งสองฝ่ายมีเงินได้ โดยแต่ละฝ่ายมีเงินได้ต่างกัน ทำให้คนโสดสองคนเมื่อมาสมรสกันจะ ได้ประโยชน์จากอัตราภาษี เป็นการส่งเสริมให้คนอยู่ร่วมกันโดยสมรสกันอย่างถูกต้องตาม กฎหมาย ไม่เป็นการบิดเบือนคนในการตัดสินใจสมรสกัน

(3.) ช่วยแก้ปัญหาข้อเสียของหลักรวมเงินได้ ในเรื่องกรณีที่คู่สมรสเป็นผู้หา เงินได้ทั้งสองคน ทำให้คู่สมรสซึ่งเป็นผู้หาเงินได้คนที่สอง (second worker) ไม่ต้องเสียภาษี ในอัตราสุดท้ายของคู่สมรสซึ่งเป็นคนหาเงินได้คนแรก เป็นการสร้างแรงจูงใจให้ภริยา (ผู้หาเงิน ได้คนที่สอง) เข้าสู่ภาคแรงงาน ทำงานนอกบ้าน และไม่ทำให้หญิงโสดได้เปรียบทางด้านภาษี เหนือกว่าหญิงที่สมรสแล้ว (หญิงสมรสแล้วไม่ต้องใช้อัตราภาษีสุดท้ายของสามีมาคำนวณภาษี ของตน) เป็นไปตามหลักประสิทธิภาพ

ข้อเสีย

(1.) ไม่เป็นไปตามหลักความเป็นกลาง กล่าวคือไม่มีความเป็นกลางทางภาษี ในเรื่องสถานภาพสมรส ทำให้มีปัญหาภาระภาษีลดลงอันเนื่องมาจากการสมรส ถ้าหากเป็น กรณีที่คู่สมรสมีเงินได้ฝ่ายเดียว และคู่สมรสมีเงินได้ทั้งสองฝ่ายโดยแต่ละฝ่ายมีเงินได้ไม่เท่ากัน

³⁶ J. Richard Aronson and William L. Clayton, Public Finance (U.S. : McGraw-Hill Inc.,1985), p.410.

เพราะว่าเป็นการผลักเงินได้คู่สมรสฝ่ายที่มีเงินได้ไปยังคู่สมรสฝ่ายที่ไม่มีเงินได้ และเป็นการผลักเงินได้คู่สมรสฝ่ายที่มีเงินได้สูงกว่าไปยังคู่สมรสฝ่ายที่มีเงินได้ต่ำกว่า

(2.) ทำให้คู่สมรสทั้งสองฝ่ายที่มีเงินได้รวมกันเท่ากับเงินได้ของคนโสดสองคน ซึ่งคนโสดแต่ละคนมีเงินได้เป็นกึ่งหนึ่งของเงินได้รวมกันของคู่สมรส เสียภาษีเท่ากับคนโสดสองคน ซึ่งขัดต่อหลักความสามารถในการชำระภาษี เนื่องจากคู่สมรสมีการประหยัดจากการอยู่ร่วมกัน เช่นการอยู่บ้านเดียวกัน ใช้อัตนกันเดียวกัน คู่สมรสจึงควรเสียภาษีมากกว่าคนโสดสองคน

(3.) ทำให้คู่สมรสฝ่ายเดียวที่มีเงินได้สุทธิเท่ากับคู่สมรสที่ทั้งสองฝ่ายมีเงินได้เสียภาษีเท่ากัน ก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรม เนื่องจากผู้มีเงินได้ฝ่ายเดียวที่มีคู่สมรสมีได้ทำงานได้พักผ่อนมากกว่า และปลอดภัย มั่นคงด้านการเงินมากกว่า เพราะหากคู่สมรสฝ่ายที่ทำงานไร้ความสามารถในการหารายได้ ก็ยังคงมีคู่สมรสฝ่ายที่มีได้ทำงานสามารถหารายได้ต่อไป อีกทั้งคู่สมรสฝ่ายที่มีได้ทำงานยังได้ประโยชน์จากการทำงานบ้าน ดูแลบุตร³⁷

ง. ระบบส่วนหารโดยมีข้อกำหนด (Restricted Quotient System) คือ ระบบส่วนหารตามข้อ ค.ข้างต้น โดยมีข้อกำหนดเพิ่มเติม เช่น กำหนดให้หักค่าลดหย่อนส่วนตัวที่ภริยาได้รับ กับเงินได้ที่ต้องใช้น้ำพักน้ำแรงของภริยาเท่านั้น หรือกำหนดให้ส่วนหารของเงินได้ของคู่สมรสที่ไม่มีบุตร เท่ากับ 1.5 แทน 2 เนื่องจากการยอมรับข้อเท็จจริงว่า การอยู่ร่วมกันของคนสองคนย่อมมีค่าใช้จ่ายถูกกว่าคนสองคนแยกกันอยู่ คู่สมรสจึงควรเสียภาษีมากกว่าภาษีของคนโสดที่มีเงินได้เป็นครึ่งหนึ่งของเงินได้รวมกันของคู่สมรสที่ไม่มีบุตรดังกล่าว

ข้อดี

เช่นเดียวกับระบบส่วนหารและแก้ปัญหาข้อเสียของระบบส่วนหาร มีผลทำให้เป็นไปตามหลักความสามารถในการชำระภาษี คือทำให้คู่สมรสเสียภาษีมากกว่าคนโสดสองคน ในกรณีของคนโสดมีเงินได้เป็นกึ่งหนึ่งของเงินได้รวมของคู่สมรส

ข้อเสีย

ขัดต่อหลักความเป็นกลางทางภาษี กล่าวคือ การสมรสหรือการหย่าร้างมีผลทำให้ภาษีของผู้เสียภาษีเปลี่ยนแปลงไป

จ. ระบบส่วนหารบางส่วน (Partial Quotient System) คือ ใช้หลักการแยกเงินได้ โดยแยกคิดภาษีระหว่างสามีภริยาเฉพาะส่วนของเงินได้ที่ใช้น้ำพักน้ำแรง ส่วนเงินได้ที่ไม่ต้องใช้น้ำพักน้ำแรงนั้นต้องนำมารวมกันใช้ระบบส่วนหาร

³⁷ Harold M. Groves, Federal Tax Treatment of the Family , pp. 80 - 81.

ข้อดี

(1.) ช่วยแก้ปัญหาข้อเสียของการเลือกหลักรวมเงินได้ในเรื่องอัตราภาษีสุดท้ายของกลุ่มคนที่สอง (ส่วนมากเป็นภรรยา) สูงกว่าที่ควรเป็นและสูงกว่าหญิงโสด มีผลทำให้กลุ่มคนแต่ละฝ่ายเสียภาษีเงินได้จากเงินได้ที่ตนเป็นผู้หามาได้จากการใช้แรงงาน เป็นการส่งเสริมและจูงใจให้กลุ่มคนผู้หาเงินได้คนที่สองเข้าสู่ภาคแรงงาน เป็นไปตามหลักประสิทธิภาพ

(2.) ช่วยแก้ปัญหาข้อเสียของการเลือกหน่วยบุคคลเป็นหน่วยภาษี เนื่องจากการป้องกันการถ่ายโอนทรัพย์สินจากกลุ่มคนฝ่ายหนึ่งไปยังกลุ่มคนอีกฝ่ายหนึ่งที่มีเงินได้ต่ำกว่า ทำให้ระบบทรัพย์สินภายในครอบครัวสัมพันธ์กัน

(3.) ไม่ทำให้มีการบิดเบือนที่คนจะตัดสินใจสมรสกันโดยถูกต้องตามกฎหมาย

ข้อเสีย

ขัดต่อหลักความเป็นกลาง กล่าวคือ ผู้เสียภาษีมีเงินได้เท่าเดิม แต่เสียภาษีเปลี่ยนแปลงไปหลังจากสมรส ในกรณีมีเงินได้ที่มิได้ใช้น้ำพักน้ำแรง

จ. หลักการใช้อัตราที่แตกต่างกัน (Different Rates) คือ การใช้อัตราภาษีกับผู้ที่มีเงินได้ที่มีสภาวะการต่าง ๆ ทำให้มีอัตราภาษีหลายอัตรา เช่นอัตราภาษีสำหรับคนโสด อัตราภาษีสำหรับคู่สมรส อัตราภาษีสำหรับบุคคลที่มีฐานะเป็นหัวหน้าครอบครัว อย่างเช่นประเทศสหรัฐอเมริกาใช้อยู่ในปัจจุบัน

ข้อดี

ถ้าหากอัตราภาษีที่ใช้กับบุคคลที่มีสภาวะการต่าง ๆ กันนั้นมีความเหมาะสม จะทำให้เป็นไปตามหลักความเป็นธรรมและหลักความสามารถในการชำระภาษี

ข้อเสีย

การใช้อัตราภาษีหลาย ๆ อัตราเป็นการยุ่งยาก และเป็นการยากที่จะวัดความสามารถในการชำระภาษีของบุคคลในสภาวะการต่าง ๆ ว่าควรใช้อัตราภาษีเป็นอย่างไรจึงจะเหมาะสม และเป็นการยากที่จะวัดว่าบุคคลในสภาวะการต่าง ๆ กัน ควรจะชำระภาษีสัมพันธ์กันหรือต่างกันเพียงใด ทำให้บุคคลที่เสียภาษีในอัตราที่สูงกว่าในบุคคลที่อยู่ในสภาวะการอื่นเรียกร้องขอความเป็นธรรมเนื่องจากอัตราภาษีที่ตนเสียมีความไม่เหมาะสม อย่างเช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา อัตราภาษีสำหรับคนโสดสูงกว่าอัตราภาษีสำหรับคู่สมรสยื่นแบบรวมกัน มีการเรียกร้องจากคนโสดว่าไม่เป็นธรรมเนื่องจากกรณีที่คู่สมรสไม่มีบุตรและสามีหรือภรรยาเพียงฝ่ายเดียวเป็นผู้หาเงินได้ ซึ่งมีเงินได้สุทธิเท่ากับคนโสด แต่เสียภาษีต่ำกว่าคนโสดทั้ง ๆ ที่ควรเสีย

ภาษีสูงกว่าคนโสดเนื่องจากคู่สมรสอยู่ร่วมกันทำให้มีการประหยัดจากการบริโภคเครื่องใช้ร่วมกัน